

Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliğinin Doğuşu

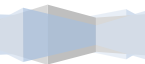
Yahya Kemal Taştan

Ankara, Ötüken Neşriyat A.Ş, Nisan 2017, 232 sayfa ISBN 978-605-155-571-3

Kemal TÜRK*

Balkan Savaşları, Osmanlı Devleti'nin ve toplumunun altı asır boyunca o zamana kadar yaşamadığı, eşi ve benzeri olmayan, sonuçlarıyla diğer yaşanmış olaylardan çok farklıdır. Çünkü Balkanlar Osmanlı için çok ayrı bir yere sahiptir. 15. yüzyıldan sonra Rumeli'nin fethi ile birlikte bir Balkan ülkesi görünümü alan Osmanlı Devleti'nin iktisadî gücü ve beşerî sermayesi büyük ölçüde Balkanlara dayanmıştır. Yeniçeri Ocağı, vezirlerin büyük çoğunluğu, aydınların ekserisi, İttihad ve Terakki hareketi vb. örneklendirilebilir. Ortodoks kilisesine karşı yürütülen siyaset gibi toplumu etkileyen

* Öğretmen, Dr. Sadık Ahmet İlkokulu, Gaziantep, hayati2215@hotmail.com

birçok neden Balkanların fethinden sonra filizlenmiş, devlette idarî yapı ve siyasî, içtimaî ve iktisadî gerçekleriyle teşkilatlarını uyumlu hale getirmeye çalışarak 16. yüzyılda bir Balkan İmparatorluğu iddiasına kavuşmuştur. Bu vakıayı "Balkanlar demek kısacası Osmanlı demektir." diye tanımlamak mümkündür. 19. yüzyıla kadar bu yapıyı koruyan Osmanlı Devleti, 93 Harbi (1877-1878) ile başlayan ve Balkan Harbi ile sonuçlanan süreçte bir Avrupa ülkesi olmaktan çıkmıştır. Bu nedenle Balkan Savaşları ile kanonik toprakların kaybı, toplumda özgüven kaybına neden olmuştur. Yahya Kemal Taştan, eserindeki önsözünde Osmanlı'nın Balkanlarda ki yükselişini, izlediği politikaları ayrıntılı bir şekilde yazmış, imparatorluktan millî devlete nasıl geldiğini ana hatlarıyla belirleyerek Türk milliyetçiliğinin doğuşunu, esin kaynaklarını bir bir anlatmış. Yazara göre Balkan Savaşları'nın sonuçlarından çıkarılabilecek belki de en önemli sonuç dinî ve etnik kimliklere gösterilen hoşgörünün azalması, yaklaşık beş asır hakimiyet sürülen toprakların gerçek sahiplerinin kimler ve vatanın nereleri olduğunu tanımlama ihtiyacı duyulmasıdır. Bu zor süreçte Türk edebiyatının millî seferberlik amacıyla bir propaganda aracı olarak kullanılmasının ilk örneklerini de Balkan Savaşları sırasında görmekteyiz. Yaşanan bu felaket göstermiştir ki, sadece toprak kayıpları değil, bir milletin topyekun mahvına da sebep olabileceği de artık hiç tartışmaya yer vermeyecek şekilde ortaya çıkmış, Osmanlılık siyaseti çökmüş, gelinen nokta Türk milliyetçiliğinin doğmasıyla sonuçlanmıştır.

Yazar, eserinde milli kimliğin oluşmasında fetihlerin, göçlerin, sürgünlerin ve savaşların yaptığı etkinin şiddetine göre milletlerin hafızalarında da etkili tahribat ve değişimlere neden olduğunu vurgulayarak, Osmanlı Devleti'nin yaşanan felaketlerle yıkılıp, küllerinden Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin doğduğu, milli bilincin nasıl oluştuğunu kitabındaki sekiz bölümde gerekçeleriyle göstermeye çalışmıştır. Taştan, bu sıkıntılı ve sancılı dönemi şu başlıklar altında biz okuyuculara aktarmıştır: "Savaş, Toplumsal Seferberlik ve Millî Kin", "Biz Bize Yeteriz: Etnik Dayanışma ve Millî İktisat Projeleri", "Millî Bilinç: Biz ve Ötekinin İnşâsı", "Milliyetçi Tarih Yazımının Doğuşu", "Imperial Vatandan Arta Kalanla Yetinmek: Mahdut Vatan Milliyetçiliği", "Ontolojik Güvensizlik ve Yeni Vatan Arayışları: Manevî Yurt", "Gideyim Arayayım Turan Nerede?", "Anadolu: Mutedil Turan Yahut Muvakkat Ergenekon".

Milliyetçilik çağı dediğimiz 19. ve 20. yüzyılın başlarında Balkanlar, Osmanlı Devleti'ni en çok meşgul eden yerlerden biri olmuştur. Bununla birlikte alınan tedbirler, yürütülen siyaset, küresel emperyalizm karşısında başarılı olamayınca Avrupalılar tarafından Osmanlı Devleti'nin aslında son nefesini vermekte olduğu anlaşılmış; Rumlar, Sırlar, Bulgarlar, Karadağlıların devlete karşı ayaklanması neticesinde Balkan felaketi yaşanmıştır. Rumeli'deki toprakları sayesinde büyük bir güç olarak kabul gören Osmanlı İmparatorluğu'nun bu toprakları kaybettiği takdirde bir aşiret derekesine düşeceği, toplumdaki aydın sınıf tarafından da vurgulanmıştır. Balkan Savaşı'nın hezimetle sonuçlanması, bilhassa Edirne'nin düşmesi, düşmana İstanbul yolunun açılması toplumda büyük bir hayal kırıklığı meydana getirmiştir. Bu süreçte İstanbul basını, uygulanan sansür yüzünden hadiseleri gereği gibi aktaramamıştır. Büyük umutlarla ve birkaç gün içinde Tuna suyunu içmek hayaliyle girilen

savaş, birçok görüşünde değişmesine neden olmuştur. İttihatçılar da bu durumdan yararlanarak 23 Ocak 1913'te iktidara tekrar gelmiştir. Milliyetçi münevverlerin “kini olan kuvvetlidir” söylemi bu hezimetin Türkçüler için bir fırsata dönüştürmüştür; Balkan yenilgisi, milli bilincin oluşması için bir şans olarak değerlendirilmiştir. Esasen Trablusgarp Savaşı'yla başlayan bu süreç Balkan hezimetinden sonra hızlanarak devam etmiş; 1912-1922 yılları arasındaki savaşların Türk kimliğinin ve dolayısıyla Türk milliyetçiliğinin doğuşuyla sonuçlanmıştır. Yazar, bu süreci tarafsız bir şekilde biz okurlara anlatmıştır. Eserde Balkanlar'ın yitirilmesiyle, yeni bir Türk tarihi ve coğrafyası kurgulanarak edebiyatta Anadolu ve Asya'ya dönüş metaforunun daha sık işlenmeye başlandığı şeklinde orijinal tespitlere de yer verilmiştir.

Kitaba göre milli dayanışmanın güçlenmesi için iş bölümünün ancak müşterek vicdana sahip bir toplumda meydana gelmesi şarttır. Müslümanların siyasî ve içtimaî mevkiini güçlendirmek isteyen Türkçüler, projelerini hayata geçirecek meşru zemini, Balkan Savaşlarıyla bulmuşlardır. Böylece Türk milliyetçiliği, gayrimüslimleri iktisadî hayattan, içtimaî ağlardan, kısacası kimliğin bir bileşeni olmaktan çıkarmış ve tarih sahnesinde yerini almıştır. Kurtuluş Savaşı'yla, Osmanlı Devleti'nden kalan topraklarda Müslüman Türk kimliği belirgin bir surette ifade edilir olmuştur. Eserde Türkçü aydınların, bir milletin ancak milli duygularla silahlandıktan sonra mücadeleye, bunun neticesi olarak da hayatta yer tutmaya hak kazanacağını yaşayarak öğrendikleri tespiti yapılmaktadır. Osmanlı tanımı, hanedan ve devletin adı olmakla birlikte bir milletin adını ve dilini ifade edemez diyen aydınlar; yaşanan siyasî ve içtimaî gelişmelerle topluma yeni bir çehre kazandırmanın gayretini vermişlerdir. Kitapta bu konuda birçok güzel örnekler verilerek eserin içeriğini zenginleştirmiştir. Zamanın Türkçü aydınları, Türklük sahasını dikenlerden, çalılardan temizlemek, böylece yeni bir Türk medeniyeti yaratmak istemişler, dolayısıyla İslam öncesi ve Orta Asya Türk tarihine öykünerek bir kimlik yaratmayı hedeflemişler ve bunda da başarılı olmuşlardır. Yazar, imparatorluk iddiasının yitirilmesinde Balkanlar'ın dramatik kaybının etkili olduğunu, Osmanlılık fikrinin tartışılmaya başlandığını, bu kaotik ortamda Türk milliyetçiliğinin hakim söylem hâline geldiğini ve imperial vatandan millî vatana doğru bir dönüşümün yaşandığını belirtmiştir.

Balkan Savaşları ve Türk Milliyetçiliği kitabının birçok kaynak, arşiv, matbu eserler taranarak meydana getirildiği görülmektedir. Kitapta önemli fikir adamlarının görüşlerine yer verilmiştir. Balkan imparatorluğu olarak anılan Osmanlı Devleti'nin son asrında meydana gelen Balkan Savaşlarıyla ortaya çıkan büyük kayıp ve yenilgi sonucu yaşanan toplumsal travmalarla birlikte Türk milliyetçiliğinin doğuşu ayrıntılı bir şekilde anlatılmıştır. Yazar, imparatorluğun ilk topyekun savaşı addedilen bu savaşta yaşanan bozgunun, geniş kitleler üzerinde bir bilinçlenme meydana getirdiğini delilleriyle ortaya koymuştur. Balkan coğrafyasından Anadolu'ya gerçekleşen göçler ile birlikte vatan mütecanis bir çehre kazanmış; artık elde kalan topraklarda Müslüman Türk kimliği daha belirgin surette ifade edilir olmuş, edebiyat ilk defa bu savaşlarla birlikte milli bilinç oluşturma aracı olarak kullanılmıştır. Yazar, Balkan Savaşları, milletleşme/millî intibah için bir milat olmuştur şeklinde

harika bir tespiti de biz okuyuculara göstermiştir. Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucularının kahir ekserle Rumeli kökenli olduklarını da bir tarihçi olarak biz okuyuculara duyuran yazar, bu kurucu kadronun milliyetçi ve batıcı kimlikleriyle Balkanlar'daki mirası ve kültür unsurlarını da Anadolu'ya taşıdıklarını vurgulamış; bizlere o yitik toprakların özlemle anıldığını, Rumeli türkülerinde bir nostalji olarak yaşamaya devam ettiğini hatırlatmıştır.

Sonuç olarak, imparatorluğun din, dil ve ırk gözetmeksizin tesis etmeye çalıştığı değişimler, onun başlangıcı olmuş; imparatorluğun gerçek sahipleri Türkler, Balkan açısından sonra ellerinde kalan son topraklara bütün varlığıyla sahip çıkarak Misak-ı Milli'yi gerçekleştirmişlerdir. Yahya Kemal Taştan, Millî Mücadele'de ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda Balkan Savaşları'nın önemli bir yere sahip olduğunu vurgulayarak biz okuyucuları güzel bir eserle tarihî, toplumsal ve siyasî olaylarla yüzleştirmiştir.

